

Versvereség – vereségvers

Talán nem bizánci dicshimnusz, sem arab virágnyelven előadott udvari(as) szlogen, ha kijelentem: a marosvásárhelyi Kovács András Ferenc *Üdvözet a vesztesnek* című verseskötete a költő eddigi legjobban szerkesztett és talán legerősebb, leginkább kifejező verseinek gyűjteménye. Különösen kellemes meglepetés ez a harmincnégy versből álló kötet, ha az előző, szintén nagy művészi erővel megírt, de talán kevésbé egységes, kevésbé szerkesztett *Lelkem kockán pörgetem* felől nézzük, és inkább a *Költőzködés* egységes bizánci-balkáni arculatú szerkesztésére hasonlít. Témájában természetesen csak részben folytatja a *Költőzködés* című kötet gondolat- és élményvilágát, mivel csak az első tizenegy vers nevezhető – jelentős megszorítással – bizánci-balkáni versnek (más irányba mutat *Az überallesbadeni bolhapiac*, a *Helyzetdal két verssor között* és a *Senkiföldrajz* című költemény). A versek mélyebb rétegeiben rejtőznek azok a szervezőelemek, melyek egységes tematikát adnak ennek a néhány költeménynek. A balkáni-bizánci hangulat csak alapvetés, eszköz, hogy az alkotó rávilágíthasson arra a mélyebb összefüggésre, amely a délkelet-európai, balkáni diktatúrák és a dél-amerikai, hasonló berendezkedésű államok között megfigyelhetőek. Hogy miért van ez így, az csaknem megmagyarázhatatlan. (Bár Naipaultól Czakó Gáboron keresztül Marquezig sokan próbáltak választ keresni a kérdésre az esszé, a regény és az esszéregény területén egyaránt.)

Kovács András Ferenc nem is próbál magyarázatot találni. Az összefüggés nála kimondatlanul rejtőzik a sorok között. Inkább a szellemi-testi-lelki elnyomás szemé-

lyes, egyénre szabott, ám konkrétságában egyetemes vonatkozásai, megnyilvánulásai vonzzák tekintetét. Ez az, ami a *Nyelvtanlecke* egzaktóságát a József Attila- és Radnóti Miklós-sorok közé zárt *Helyzetdallal* rokonítja. E versek elsődleges témája azonban nem az emberi és a polgári nyomorúság ellen protestáló keserűség, hanem a költői szabadság, pontosabban az „árkádiai versszabadság” siratása, a szellemi szabadságharc dokumentuma. Ez az, ami egyetlen nagyívű, összességében is értelmezhető művé kovácsolja a harmincnégy verset. A marosvásárhelyi költő történetei nem Bizáncban játszódnak, nem József Attiláról, Ady Endréről vagy a kuruc költészetről szólnak, nem parafrazálják az említett költők műveit, hanem számtalan álarc mögött ugyanazt az egyetlen problémát elemzik: a vers, a nyelv, a kifejezés, a megszólalás problémáját.

Korunkban éppen úgy felgyülemlett a „tudás”, az írott szó, a szöveg, mint Alexandriában vagy éppen Bizáncban, csakhogy ez a bőség már fojtogat. A szöveggazdagság és -orgia már eltünteteti az irodalmat, a szómágiát, a sok szólás, szólalás elveszi a szó igazságtartalmát. Amíg az elméletírók és a filozófusok etimologizálással, újabbnál odonabb szövegelméletekkel próbálnak az elröppenő, kezünk közül kicsusszanó szó nyomába eredni és azt valamilyen módon rögzíteni, addig a vers és vele a verssel élő, verssé váló ember egyik súlyos vereséget a másik után szenved el a tömegkommunikáció, a könyvpiac vagy az információzuhatag csatamezején. Egyre kevesebben és túl sokan írnak verset. A túl sok között eltűnik az a kevés, ami talán megérinthetné az olvasót, és ráhangolná a további befogadásra. A befogadás elmélete és a be nem fogadás gyakorlata egyaránt circulus, ám ez utóbbi vitiosus is. Hiszen ha nem olvasunk verset, akkor mi késztesen arra, hogy több verset olvassunk?

Kovács András Ferenc jó érzékkel talál rá a szöveg és a könyvtárak kis- és nagymestereire, őket célozza *Sánta ekloga filoszoknak* és remek *Karének néhai professzoroknak* című műveivel. Mondhatni: minden fronton megindítja a támadást, amely – stílusosan a déli diktatúrák hasonlatánál maradván – partizánháború. A szó vitézei magányos zsoldosok, kurucok-labancok, mutatványosok, pedellusok, baromfiak, őrült „legnagyobb magyarok”. De míg az első tizenegy versben megvan az ellenállás vagy a keserű gúny és ironia fullánkja, addig a további költemények sokkal mélyebb összefüggésekre mutatnak. A haza és az egyén történelmi sorsa, a Janus-arcú magyarság tragédiája összefonódik a versvesztők kettős személyiségével. Versvesztők vagyunk mindnyájan, de mindkét értelemben: el is veszítettük a nyelvet, a szót, meg el is veszejtettük. Kurucok is, labancok is voltunk. A csőcselék megdobált minket a szavainkért az egyik városban, a másikban már mi magunk voltunk a csőcselék. Ez a kettősség először *Az lovának szól* című versében jelentkezik:

*Szavaim szavaim
kik hangomra vártak
menekültek tőlem
legyávázott bátrak*

*szép szabad csapatom szép ha semmi vót is
szóródik vágyakban lesz majd büszke kódis*

*szavaim szavaim
szentséges eborcák
nem fogad be álom
sem jövő sem ország*

num eltűntek az *Üdvözlét a vesztesnek* címadó versből. A *Peroráció* című alkotás sok szempontból párhuzamban állítható ezzel a verssel, de annál többrétűbb. Nem egyszerűen a szó vagy a haza elfogyásáról, devalválódásáról szól, hanem a személyes sors mindennapi tragikumáról. Egyúttal „Szeráfok és tyúktolvajok / Röpöködnék a szennyes égen”, és a költő rút végért könyörög: hadd káromkodjon még egy jót, hadd írjon. Úgy tűnik, Isten végleg kivonult ebből a világból. Meghalt ennek a társadalomnak a számára, és csak az utolsó trombitaszókor jön el újra. Ha etika és esztétika, azaz gyakorlat és elmélet Kant elméletének megfelelően csakugyan összefonódott, akkor teljesen világos, hogy miért húzódik vissza a lét és a költészet. Kovács András Ferenc az a költő, aki ezt felismerve nemcsak tevékenységének, a verssé élésnek gesztusával igazolja ezt, hanem művei szövegszinten is erről szólnak, „ez van bennük mondva”. Mégpedig jelentős formaérzékkel, nyelvteremtő erővel (mely a bizánci groteszkekben és a Közép-Európa-versekben egyaránt megfigyelhető), költői fegyellemmel és igényes szigorral. A kötet tipográfiája is ezt a formai fegyelmet és tartalmi feszültséget-lendületet segíti, Abonyi Ferenc Vilmos nevét dicséri. Kiváltképp figyelemre méltó a latin gyorsírás „et” jeléből készített női mellszobor torzójára emlékeztető díszítés és a többféle betűtípus használata. Az egyszerű, puha borítók között vízjeles lapokat találunk.

Kovács András Ferenc *Üdvözlét a vesztesnek* című kötete ezúttal is irodalmi-történeti enumeráció, Arany, Madách, Széchenyi, Ady vagy Villon azonban egyre hangsúlyosabban mutatják a mindannyiukban közös és parafrázisukon túlmutató tartalmat: verssé lenni, verset írni ma neveltség és keserű mulatság a világ számára. De létmegszólító erő is, vereségben, folyamatos gondban lét és önmeghatározás, létrehozatal. (*Hétorony Könyvkiadó, 1994.*)

Helmen Lollán